
کنکاشی فقهی و حقوقی

در

مجازات اعدام

تألیف

امید عثمان الکردی

ترجمه و بررسی تطبیقی با قوانین جزایی ایران:

(قاضی دادگستری)

سیدهاشم موسوی آبگرم

کنکاشی فقهی و حقوقی در

مجازات اعدام

مؤلف: امید عثمان الکردی

مترجم: سید هاشم موسوی آبگرم

ناشر: نشر احسان

چاپخانه: مهارت

تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۵۶-۹۲۵-۹

کردی، امید عثمان

عقوبة الاعدام في شريعة الاسلامية. فارسی

کنکاشی فقهی و حقوقی در مجازات اعدام.

تالیف امید عثمان الکردی؛

زیر نظر فاروق عبدالله کریم؛

ترجمه و بررسی تطبیقی با حقوق ایران.

سید هاشم موسوی آبگرم.

تهران: نشر احسان، ۱۳۹۴.

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۳۵۶-۹۲۵-۹. ص ۵۱۲

موضوع: اعدام (فقه)، حقوق جزا (فقه)،

اعدام - عراق، اعدام - ایران،

فقه تطبیقی، حقوق جزا - مطالعات تطبیقی

شناسه افزوده: کریم فاروق عبدالله، ناظر

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۱۹۵/۷ک۴ک۹ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۳۸۷۰۱

نشر

تهران: خ انقلاب. روبروی دانشگاه تهران.
پاساژ فروزنده. شماره ۴۰۶. تلفن: ۶۶۹۵۴۴۰۴

فهرست

۱۳	..... مقدمه مترجم
۱۵	..... مقدمه نویسنده:
۲۱	..... درآمد: مقدماتی درباره‌ی جرم و مجازات
	مبحث اول
۲۳	..... مفهوم جرم و مجازات:
۲۳	..... مطلب اول: تعریف جرم
۲۹	..... مطلب دوم: رابطه‌ی جرم و جنایت
۳۳	..... مطلب سوم: تعریف مجازات (عقوبت)
	مبحث دوم
۳۹	..... انواع جرائم و مجازات‌ها
۳۹	..... مقدمه
۳۹	..... مطلب نخست: انواع جرم و مجازات در فقه
۴۸	..... مطلب دوم: انواع قانونی جرایم و مجازات‌ها
	مبحث سوم
۵۵	..... اهداف و ویژگی‌های مجازات‌ها
۵۵	..... مطلب نخست: اهداف مجازات
۷۰	..... مطلب دوم: ویژگی‌های مجازات

فصل نخست

نظریه‌ی مجازات اعدام

مبحث نخست

تعریف مجازات اعدام ۷۷

مبحث دوم

مجازات اعدام در تمدن‌های کهن و ادیان گذشته ۸۱

مطلب نخست: مجازات اعدام در ملتها و مردمان کهن ۸۲

مطلب دوم: مجازات اعدام در ادیان آسمانی قبل از اسلام ۸۹

مبحث سوم

مجازات اعدام در فقه اسلامی ۹۵

مطلب نخست: شرعی بودن مجازات اعدام ۹۵

مطلب دوم: اهداف مجازات اعدام ۹۷

مبحث چهارم

مجازات اعدام در نظام‌های کیفری موضوعه ۱۰۱

مطلب نخست: مجازات اعدام از دیدگاه طرفداران و مخالفان ۱۰۲

مطلب دوم: دلایل طرفداران مجازات اعدام ۱۰۶

مطلب سوم: دلایل مخالفان مجازات اعدام ۱۰۸

مطلب چهارم: ترجیح و مقایسه‌ی دلایل دو طرف ۱۰۹

مطلب پنجم: مجازات اعدام در حقوق کیفری معاصر ۱۱۳

مطلب ششم: مجازات اعدام در قانون مجازات عراق ۱۱۵

فصل دوم

مجازات اعدام در جرایم حدود

مبحث اول

- ۱۲۱ ..... مجازات اعدام در جرم ارتداد
- ۱۲۱ ..... مطلب نخست: تعریف و جرم انگاری ارتداد
- ۱۳۰ ..... مطلب دوم: شروط صحت ارتداد
- ۱۳۷ ..... مطلب سوم: موجبات ارتداد
- ۱۴۳ ..... مطلب چهارم: مجازات مرتد
- ۱۷۱ ..... مطلب پنجم: ملحقات ارتداد
- ۱۸۵ ..... مطلب ششم ارتداد در قانون مجازات عراق

مبحث دوم

- ۱۸۹ ..... مجازات اعدام در جرم زنای محصنه
- ۱۸۹ ..... مطلب نخست: تعریف و جرم انگاری زنا
- ۱۹۵ ..... مطلب دوم: ارکان جرم زنا
- ۲۲۶ ..... مطلب سوم: اثبات جرم زنا
- ۲۳۷ ..... مطلب چهارم: مجازات اعدام با سنگسار در جرم زنا

مبحث سوم

- ۲۶۳ ..... مجازات اعدام در جرم محاربه
- ۲۶۴ ..... مطلب نخست: تعریف و جرم انگاری محاربه
- ۲۷۰ ..... مطلب دوم: ارکان جرم محاربه
- ۲۷۷ ..... مطلب سوم: دگرگونی‌های جدید در جرم محاربه
- ۲۷۹ ..... مطلب چهارم: مجازات‌های جرم محاربه

مبحث چهارم

- مجازات اعدام در جرم بغاوت ۲۹۳
- مطلب نخست: تعریف بغاوت ۲۹۳
- مطلب دوم: رکن قانونی جرم بغاوت ۲۹۶
- مطلب سوم: اختلاف پیرامون ماهیت بغاوت ۲۹۹
- مطلب چهارم: دیدگاه قانون درباره‌ی بغاوت ۳۰۴

فصل سوم

مجازات اعدام به عنوان قصاص در جرم قتل عمد

مبحث نخست

- تعریف و اقسام قتل ۳۰۹
- مطلب نخست: تعریف قتل ۳۰۹
- مطلب دوم: اقسام قتل ۳۱۱

مبحث دوم

- ماهیت جرم قتل عمد ۳۱۵

مبحث سوم

- ارکان جرم قتل عمد ۳۲۱

- مطلب نخست: محل جرم ۳۲۱

- مطلب دوم: فعل مجرمانه ۳۲۳

مبحث چهارم

- اثبات جرم قتل عمد ۳۵۱

مبحث پنجم

- مجازات اعدام در جرم قتل عمد ۳۶۵

- مطلب نخست: قانونی بودن اعدام (قصاص) ۳۶۶

- مطلب دوم: شروط استیفای مجازات اعدام ۳۶۸

- مطلب سوم: مجازات نقش آفرین‌ها در جرم قتل عمد ۳۸۵

فصل چهارم

مجازات اعدام در جرایم تعزیری

مبحث نخست

- تعریف و دلیل مشروعیت تعزیر ۳۹۳
- مطلب نخست: تعریف تعزیر ۳۹۳
- مطلب دوم: دلیل مشروعیت تعزیر ۳۹۵
- مبحث دوم
- سرشت جرایم و مجازات‌های تعزیری ۴۰۱
- مطلب نخست: سرشت جرایم تعزیری ۴۰۱
- مطلب دوم: سرشت مجازات تعزیر ۴۰۴
- مبحث سوم
- جایگاه مجازات اعدام در جرایم تعزیری ۴۰۹
- مطلب نخست: اختلاف حقوق دانان درباره‌ی مجازات تعزیری اعدام ۴۱۰
- مطلب دوم: جرایمی که مجازاتشان اعدام تعزیری است ۴۱۳
- مطلب سوم: دیدگاه قانون درباره‌ی مجازات تعزیری اعدام ۴۲۵

فصل پنجم

پایان مجازات اعدام

مبحث نخست

- سقوط مجازات اعدام ۴۳۱
- مطلب نخست: از بین رفتن محل مجازات ۴۳۲
- مطلب دوم: عفو ۴۳۳
- مطلب سوم: توبه ۴۴۱
- مطلب چهارم: مرور زمان ۴۴۶

مبحث دوم

- ۴۵۱..... اجرای مجازات اعدام
- ۴۵۲..... مطلب اول: دستگاهی که مجازات اعدام را اجرا می کند
- ۴۵۳..... مطلب دوم: اجرای مجازات اعدام هنگامی که چند جرم ارتکاب یافته باشد
- ۴۵۷..... مطلب سوم: مهلت اجرای مجازات اعدام
- ۴۶۱..... مطلب چهارم: روش اجرای مجازات اعدام
- ۴۶۵..... پایان
- ۴۷۱..... المصادر والمراجع بعد القرآن الکریم

مقدمه مترجم

مجازات اعدام یکی از پربحث‌ترین مسایل حقوق کیفری در جهان امروز است. در رابطه با اعدام سخنان فراوانی گفته شده و از زوایای مختلفی به آن نگریسته شده است. کتاب پیش رو به مجازات اعدام در نظام حقوق کیفری اسلام پرداخته است. نویسنده در این پژوهش سعی کرده با همان عینک سنتی به مسئله‌ای امروزی در فقه اسلامی بنگرد، اما لزوماً رهیافت‌هایش همان رهیافت‌های جمهور فقها نیست. زیبایی این کتاب نیز بیشتر در همین نکته نهفته است. نویسنده نه ژست‌های روشنفکری معمول این زمانه را به خود می‌گیرد و نه کاملاً در جهت تأیید اقوال اکثریت زمینه‌چینی می‌کند، بلکه با نگاهی فقهی و سنتی به مصاف همه‌ی آرای فقها درباره‌ی اعدام می‌رود. بی‌طرفی نویسنده نیز از دیگر نکات زیبای این کتاب است. نویسنده در بررسی‌های تطبیقی میان مذاهب بدون جانبداری و تعصب به مطالعه‌ی اقوال و نظریات می‌پردازد و سپس نتیجه‌گیری می‌نماید. مذهب نویسنده را در خلال این پژوهش نمی‌توان حدس زد. نگاه بی‌طرفانه‌ی نویسنده در این کتاب شاید بتواند الگویی برای دیگر نویسندگان باشد. و بالاخره سومین نکته‌ی زیبا - از دیدگاه مترجم - نوع بررسی است. نویسنده در این پژوهش برای ارائه‌ی نگاه کلی اسلام به مجازات اعدام، مطالعه‌ی موردی را برگزیده است. این کتاب به مطالعه‌ی همه‌ی مواردی می‌پردازد که در فقه اسلامی مجازات اعدام طرح شده است و آنگاه تصویری جامع از این مجازات در فقه اسلامی ارائه می‌دهد.

این پژوهش صرفاً پژوهشی فقهی نیست و نویسنده علاوه بر مطالعه‌ی آرای فقها، دیدگاه حقوق‌دانان و قانون را نیز مورد مذاقه قرار داده است. مترجم نیز جهت استفاده‌ی بیشتر خوانندگان ایرانی، دیدگاه قانونی جمهوری اسلامی ایران را بررسی نموده است.

این ترجمه نیز همچون همه‌ی تلاش‌های بشری محل لغزش و خطا است. از خوانندگان خواهشمندم مرا در جریان نقدهایشان قرار دهند. در پایان از زحمات نشر محترم احسان سپاس بسیار دارم.

سیدهاشم موسوی آبگرم

Moosavi_hashem@yahoo.com

www.ketab.ir

مقدمه نویسنده

الحمد لله رب العالمين، و الصلاه و السلام على سيدنا محمد و آله و اصحابه اجمعين. اما بعد: خداوند انسان را در نيكوترين صورت آفريد و او را با بهترين نواختش گرامی داشت، خداوند انسان را جانشين خودش در زمين نهاد تا زمين را آباد گرداند و در آن روزگار گذراند، خداوند وسایل زندگانی را در دریا و خشکی برای انسان فراهم نمود و احساس نیاز به همزیستی با هم نوعانش را در او ایجاد کرد.

وانگهی خداوند پیامبرانش را به سوی انسان گسیل داشت تا به او چگونه زیستن را بیاموزند، تا برایش راه خوبی‌ها و رفتار سنجیده و سرشت سالم را تبیین کنند. محمد آخرین پیامبر خداوند بود. خداوند آن گرامی را با آیین اسلام به سوی بندگانش گسیل داشت، آیینی که همه‌اش نیکی است، همه‌اش عدالت است، همه‌اش رحمت و حکمت و مصلحت است، آیینی که بر تمامی جوانب زندگانی احاطه دارد.

اما سرشت انسان‌ها متفاوت است و دائماً در جهت صلاح حرکت نمی‌کند. طبیعی است برخی انسان‌ها از روش خداوندگارانۀ منحرف شوند، جرایمی را مرتکب گردند، حقوق همدیگر را پایمال کنند و توازن اجتماعی را برهم زنند. اینجاست که برای بازگشت به توازن، نیاز به سازوکاری بازدارنده احساس می‌شود.

فقه اسلامی انسان‌ها را از ارتکاب جرایم و سریاز زدن از اوامر و نواهی خداوند، با ترساندن از خشم خداوند، مجازات‌های اخروی و دور شدن از رحمت و نعمت الهی بازداشته است. این بازدارنده‌ها در مورد بسیاری از مومنان کارگر می‌افتد و آن‌ها را از ارتکاب جرایم و گناهان بازمی‌دارد.

اما فقه اسلامی برای بازداشتن انسان‌ها از گناه و جرم به مجازات‌های اخروی بسنده ننموده است؛ زیرا در مورد انسان‌هایی که پیوند ضعیفی با دین دارند، ترساندن از خشم و عذاب خدا در آن جهان، تاثیر چندانی نخواهد داشت. به همین دلیل فقه جهت تضمین خوشبختی و امنیت جامعه و بازداشتن از اندیشه‌ی جرم و آزار، در مورد برخی از جرایمی که ارتباط با ارکان و مصالح عمده‌ی جامعه دارند، مجازات‌هایی این جهانی نیز در نظر گرفته است.

یکی از این مجازات‌ها اعدام است. فقه به طور محدود و در جرایم بسیار خطرناک از اعدام به عنوان ابزاری بازدارنده و سزایی عادلانه کار گرفته است. این جرایم نظر به ریشه‌ای که در جان بزه‌کار دارند و میزان آسیبی که به جامعه وارد می‌آورند اهمیت بسزایی دارند.

با این وجود اجرای مجازات اعدام منوط به سپری شدن آیین داری خاص و فراهم بودن شرایطی در جرم و مجرم است و علاوه بر آن برای سقوط و تخفیف آن نیز مجال‌ها و فرصت‌های متعددی گشوده شده است. همه‌ی این‌ها در پایان به تضییق دایره‌ی اجرای این مجازات می‌انجامد.

نام‌گذاری پژوهش

فقه‌ها به جای اصطلاح اعدام، «مجازات قتل» را به کار برده‌اند، اما در عصر کنونی واژه‌ی اعدام شیوع بیشتری یافته است و حقوق‌دانان و شارحان قانون و برخی نویسندگان اسلامی به جای مجازات قتل از این واژه استفاده نموده‌اند. از آن‌جا که اعدام و مجازات قتل هر دو دلالت بر سلب حیات از محکوم‌علیه با حکم شریعت و قانون و از مجرای دادرسی می‌نمایند، اشکالی ندیدیم که واژه‌ی اعدام را به جای مجازات قتل به کار بریم. این هرگز به معنای خروج از احکام فقهی نیست و هیچ‌گاه منجر به خلط مفاهیم فقهی و حقوقی نمی‌شود، بلکه در واقع برای رعایت زبان زمانه، جایگزینی لفظی است با لفظی دیگر در همان معنا و مفهوم.

از جهتی دیگر اطلاق واژهی اعدام، دلالت بر مجازاتی معین (سلب حق حیات) می‌نماید، اما مطلقاً واژهی قتل دلالت بر مجازات مزبور ندارد، مگر اینکه قتل با قرینه‌ای توضیحی مقید گردد. بنابراین میان «فلانی اعدام شد» و «فلانی به قتل رسید» تفاوت زیادی است. پرواضح است تقیید از علامات مجاز است.

اهمیت موضوع

در عصر کنونی مجازات اعدام و گستره‌ی آن نظرات و مناقشه‌های زیادی از یک سو میان حقوق‌دانان و جرم‌شناسان و منادیان حقوق بشر و از دیگر سو میان پژوهشگران اسلامی برانگیخته است.

گر چه در پی تحولاتی در علم حقوق جزا نظریه و رویکرد الغای مجازات اعدام و جایگزینی آن با مجازات‌های سالب آزادی قوت گرفته است، اما هنوز هم نظریاتی متین بر ابقای مجازات اعدام و محدود نمودن آن به جرایمی بسیار خطرناک و معین در دست است. بیشتر معاییی که طرفداران لغو مجازات اعدام از این مجازات بیان می‌کنند، مرتبط با ماهیت و مبنای مجازات اعدام نیست، بلکه ارتباط با اجرای این مجازات دارد.

در واقع فقه اسلامی - آنچنانکه خواهیم گفت - با حکمت و دقت واقع‌گرایی به این موضوع پرداخته است. فقه اسلامی مجازات اعدام را به عنوان مجازاتی بازدارنده و عادلانه در مورد جرایم معدودی به کار گرفته است. شرایط تحقق مجازات اعدام در فقه اسلامی آنقدر دقیق و مفصل است که گاهی تحقق مجازات اعدام محال جلوه می‌کند.

روش پژوهش

در این تلاش ناچیز می‌خواهیم دیدگاه فقه اسلامی را درباره‌ی مجازات اعدام در خلال بررسی جرایمی که در فقه برایشان مجازات اعدام لحاظ شده تبیین کنیم. در این پژوهش در هر مسئله به تحلیل و بررسی تطبیقی میان مذاهب مهم فقهی (حنفی، مالکی، شافعی، حنبلی، ظاهری، زیدی و امامی) خواهیم پرداخت و نظریات فقهای صحابه و تابعین را نیز خواهیم آورد و در ضمن دلایل همه را - در صورت اطلاع - مورد مطالعه قرار می‌دهیم و آنچه را قوی‌تر

تشخیص دهیم ترجیح خواهیم داد. همچنین اسباب نزول و ورود آیات و روایات را نیز خواهیم آورد و در هر مسئله به شرایط طرح و وقوع آن نظر خواهیم داشت. در کنار همه‌ی این‌ها دیدگاه قانون را نیز مورد مطالعه قرار می‌دهیم و اگر شایسته‌ی پرداختن بود، دلایلش را نیز بررسی خواهیم نمود. در این میان مبنای بر قانون مجازات عراق خواهیم نهاد و در کنار آن اگر ضرورت اقتضا کند به قوانین کیفری دیگر سرزمین‌های عربی و غیر عربی نظر خواهیم داشت.

این پژوهش از یک مقدمه و پنج فصل تشکیل یافته است:

- در مقدمه از مقدمات بنیادین جرم و مجازات خواهیم گفت. مقدمه از سه مبحث

تشکیل یافته است:

مبحث نخست: در مفهوم جرم و مجازات.

مبحث دوم: انواع جرم و مجازات.

مبحث سوم: اهداف و ویژگی‌های مجازات.

- فصل نخست از اندیشه‌ی مجازات اعدام سخن می‌گوید. این فصل از چهار مبحث

تشکیل شده است:

مبحث نخست: تعریف مجازات اعدام.

مبحث دوم: مجازات اعدام در تمدن‌های کهن و ادیان گذشته.

مبحث سوم: مجازات اعدام در فقه اسلامی.

مبحث چهارم: مجازات اعدام در نظام‌های حقوق کیفری موضوعه.

- در فصل دوم مجازات اعدام را در جرایم حدود بررسی نمودیم. فصل دوم از چهار

مبحث تشکیل یافته است:

مبحث نخست: مجازات اعدام در جرم ارتداد.

مبحث دوم: مجازات اعدام در جرم زنا پس از احصان.

مبحث سوم: مجازات اعدام در جرم محاربه.

مبحث چهارم: مجازات اعدام در جرم بغاوت.

- فصل سوم به مجازات اعدام به عنوان قصاص در جرم قتل عمد می‌پردازد. این فصل از سه مبحث تشکیل یافته است:

مبحث نخست: تعریف و انواع قتل.

مبحث دوم: ماهیت قتل عمد.

مبحث سوم: ارکان قتل عمد.

مبحث چهارم: اثبات جرم قتل عمد.

مبحث پنجم: مجازات جرم قتل عمد.

مبحث ششم: مجازات دست اندر کاران جرم قتل عمد.

- فصل چهارم به مجازات اعدام در جرایم تعزیری می‌پردازد. این فصل از سه مبحث تشکیل یافته است:

مبحث نخست: تعزیر و دلیل مشروعیت تعزیر.

مبحث دوم: سرشت و مجازات جرایم تعزیری.

مبحث سوم: جایگاه مجازات اعدام در جرایم تعزیری.

- در فصل پنجم پایان مجازات اعدام با بررسی کرده‌ایم. این فصل از دو مبحث تشکیل شده است:

مبحث نخست: سقوط مجازات اعدام.

مبحث دوم: اجرای مجازات اعدام.

این پژوهش را با مهمترین دستاوردهایش به پایان بردیم. در پایان هرگز ادعا ندارم این پژوهش به کمال نایل گشته؛ زیرا کمال فقط سزاوار ذات خداوند یگانه است. اما اعتراف می‌کنم در این وادی نهایت تلاش و کوشش را نموده‌ام. همواره این سخن عمادالدین اصفهانی را تکرار کرده‌ام که: هیچ انسانی را ندیده‌ام که امروز کتابی بنویسد و فردا نگوید: «کاش آن را تغییر دهم»، «کاش به آن بیفزایم»، «کاش آن را رها می‌کردم». این از بزرگ‌ترین درس‌ها و دلیلی بر چیرگی نقصان بر همه‌ی انسان‌ها است.